

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received : 03.11.2020
Kabul Tarihi / Date Accepted : 27.11.2020
Yayın Tarihi / Date Published : 30.12.2020

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <http://www.yegahmd.com>.

SİVAS'IN ŞARKIŞLA YÖRESİNDEN İKİ HALK OZANI MAHMUT DEMİR İLE VEYİS DEMİR'İN MÜZİKAL VE EDEBÎ ÜRÜNLERİ

AYDIN Aytunç¹

ÖZ

Halk şiirleri, anonim veya ferdî üretim olarak zuhur eden halk kültürü ürünleridir. Bu ürünleri aktaran halk şairleri, sözlü geleneğin sürekliliğini sağlamaları açısından önem arz etmektedir. Bu çalışmada Sivas Şarkışla halk şairlerinden Mahmut Demir ve Veyis Demir'in hayatları ve sanatları ele alınmaktadır. Çalışmanın evreni halk şairleridir. Sivas Şarkışla halk şairlerinden Mahmut Demir ve ağabeyi Veyis Demir'in hayatı ve sanatı, çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Bu çalışma; müzik ve edebî kültür bakımından zengin bir coğrafyada, Sivas'ın Şarkışla ilçesinde yetişen iki halk şairin müzik ve folklor literatürüne kazandırması yönünden önemlidir. Nitel özellik taşıyan bu çalışmada veriler kişisel görüşme, kaynak tarama, derleme ve analiz yöntemi kullanılarak elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halk Şiiri, Halk Şairi, Mahmut Demir, Veyis Demir.

¹ Öğr. Gör. Aytunç AYDIN Ordu Üniversitesi/ Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi, aytuncaydin@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-7413-1754>

TWO MINSTRELS FROM SIVAS'S ŞARKIŞLA MAHMUT DEMİR and VEYİS DEMİR'S MUSICAL AND LITERARY PRODUCTS

ABSTRACT

Folk poems are products of folk culture that appear as anonymous or individual production. The folk poets who transfer these products are important in terms of ensuring the continuity of the oral tradition. In this study, the lives and arts of Mahmut Demir and Veyis Demir, who are the folk poets of Sivas Şarkışla, are discussed. The universe of the work is folk poets. The life and art of Mahmut Demir and his brother Veyis Demir who are folk poets from Sivas-Şarkışla constitute the sample of the study. This study is important in terms of bringing two folk poets who grew up in the Şarkışla district of Sivas, in a geography rich in music and literary culture, to the music and folklore literature. In this qualitative study, the data were obtained using personal interview, source scanning, compilation and analysis method.

Keywords: Folk Poem, Folk Poet, Mahmut Demir, Veyis Demir.

GİRİŞ

Günümüze değin çeşitli terimlerle adlandırılan, kimi zaman söze, çoğunlukla sözle birlikte müziğe dayalı kültürel miras ürünlerinin aktarıcıları olan halk şairleri sözlü kültürün birer temsilcileridir.

“Türk halk edebiyatında, Anadolu sahasında sözlü gelenek öznelerine dair başka adlandırmalar olsa da saz şairi, âşık ve halk şairi terimleri daha çok kullanılır. Bu terimlerin yanında farklı Türkler’in yaşadığı diğer coğrafyalarda başka adlara da rastlanılır. Farklı Türk boylarında “kam”, “şaman”, “oyun”, “baksı” olarak adlandırılan ve çok yönlü özelliklere sahip olan sanatçılar, İslami dönemle birlikte artık eski etkinliklerini yitirmeye başlar ve yeni dönemin gereklerine uygun olarak yerlerini zamanla ozanlığa bırakırlar” (Alay, 2020: 94).

Toplumsal statülerdeki farklılaşmalar iş bölümünün gelişmesi gibi etkenlerle şamanların şairlik mesleğini terk edip din adamlığı görevini icrâ eder duruma gelmesi ile ozan tipi ortaya çıkmıştır (Köprülü, 1989:133).

Halk edebiyatı ürünleri sahip olduğu gelenek taşıyıcılığı, sosyal motivasyon, yararlılık, bütünleştiricilik, dengeleme, bir düşüncüyü destekleme, sosyal eleştiri ve denetim mekanizması,

dikkat çekme, az sözle çok şey anlatma, eğlendirme gibi işlevleri ile sosyal yapının güçlü tutulmasında önemli görevler yüklenmektedir (Oğuz ve diğerleri, 2004: 316).

Türk şiiri diğer milletlerde olduğu gibi ilk olarak dini törenlerde doğmuş, daha sonra da din dışı konularda gelişimini sürdürmüştür. Müzik, raks, şiir üçlemesi Türklerin dini ve din dışı törenlerinde geçerli olan olgulardır. Bu törenlerin hemen hepsi bu üçlemeye dayalıdır (Sever, 2013: 9).

Halk şairliği kendine özgü bir müzik ve edebiyat evreninde yetişen kimseleri ifade etmesi bakımından belli bir yörenin müzikal ürünlerini, çalgılarını, halk oyunlarını, konu edinir. Hatta halk şairliği ürünlerinde belli bir yöreye ait fonetik bir yapı, kültürel algı, yöresel kıyafetler, yemekler vb. gibi kültürel-yerel unsurlar da işlenebilmektedir. Bununla birlikte halk şairleri kimi zaman belli bir usta çırak ilişkisine bağlı olarak yetiştiği gibi bazen de yörenin kültürel genetiğe tesiriyle kendi edinimlerini yaratır.

Aşık Veysel gibi birçok halk şairi ozan, kendi verimlerini kendi kabiliyeti ve ilhamına borçlu olmakla birlikte bade içme, mahlas kullanma gibi aşık kültürüne özgü özelliklere sahip olma kaygısı gütmemektedir. Benzer şekilde Demir kardeşler de şiirlerinde mahlas kullanmamışlardır.

Halk şiirini ortaya koyan kişiler bazı çalışmalarda dört gruba ayrılmaktadır: Anonim şiir söyleyenler, aşıklar-ozanlar-saz şairleri, halk şairleri, aşık tarzı şiir yazan şairler. Bunların ilki olan anonim şiir söyleyenler; ismi bilinmeyip şiir söyleyen kimselerdir. İkinci grup; irticalen şiir söyleyen, saz çalabilen, makamları olan hikâye de anlatabilen sanatçılardır. Üçüncü grup olan halk şairleri; şiirleri yazarak vücuda getiren okur yazar olan veya olmayan sanatçılardır. Son grup; aşık tarzı şiir yazan şairlerdir ki 8 ve 11 hece ile aşık tarzı şiirler yazan, mahlas da kullanabilen tahsilli şairlerdir (Kızılkaya, 2013: 3-4).

Çalışmaya konu olan halk şairlerinin yetiştikleri ortamı ele alacak olursak; Sivas'ın Şarkışla yöresi çeşitli etnik toplulukları barındırması bu bağlamda çeşitli din ve mezhebe bağlı olarak yetişen, müzikal ve edebî ortamların çokça olduğu, kültürel etkileşimlerin yoğun olarak yaşandığı bir bölgedir. Yörede Alevi-Bektaşî kültürü yoğun olmakla birlikte birkaç köy Sünni inanişâ sahiptir. Öte yandan Türk, Kürt, Ermeni, Çerkez gibi etnik yapılarda yörenin kültürel zenginliğini ifade etmektedir. Bu yörede yetişen Mahmut Demir ve onun büyük kardeşi Veyis Demir, yöredeki söz konusu zenginliği şiirlerine yansıtmış, bağlama ve kaval gibi birer çalgıyı da öğrenmiş ve birçok türde müzikal ürün bestelemiş iki halk şairidir. Yukarıdaki tasnife göre bu iki şair temel anlamda

üçüncü gruba girseler de aynı zamanda saz çalabilen ve aşık tarzı şiir de yazabilen halk şairleri olarak kabul edilebilir.

Onların ürünlerinde birçok edebi sanata, çeşitli konulara, biçimsel yapılara rastlandığı gibi türkü, ağıt, ilahi gibi türlerde de başarıyla eser verdikleri görülmektedir.

Bu iki halk şairi yaşadıkları olayları, duygusal travmaları, ustalıklarla istedikleri gibi sosyal, kültürel, ekonomik durumlara bağlı yaşantıları da gözlemleyerek yüzlerce ürün vermişlerdir.

Mahmut Demir'in Hayatı ve Sanatı

1958 yılında Sivas Şarkışla'nın Konalga Köyünde doğmuştur. Annesinin adı Fatma, babasının adı Mehmet'tir. İlkokula doğduğu köyde başlamıştır. İlk üç yılı Halk odalarında ve başka köydeki okullarda okumuş, sonradan köyde yapılan okulda devam etmiştir. Okulun yapımında çalışmıştır. Kalabalık bir sınıfta okuyan Mahmut Demir, İlkokulu çok başarılı bitirmiştir. Okuma yazmayı İlkokula başlamadan önce öğrenen Mahmut Demir, babası Mehmet Bey'e hikayeler, şiirler, destanlar okuduğunu belirtmiştir. Ortaokula Şarkışla'da başlamıştır. Burada, ilçe merkezinde tutulan evde abisiyle kalmıştır. Beş erkek iki kız kardeşin altıncısıdır. Liseyi yine ilçe merkezinde okumuştur. (Mahmut Demir ile kişisel görüşme, Mayıs 2020).

Şairliği

Ortaokul son sınıftayken 15 günlük tatilde köye gittiklerinde, akrabası olan Hacı Ömer'in şiir yazdığını öğrenir. Ömer'in ablası “bir şiir yazın bakalım, hangisi güzel olacak?” der. Mahmut Demir ilk defa yazmasına rağmen onun şiiri daha çok beğenilmiştir. Şiir yeteneğini keşfi ve ilk deneyimi bu şekilde gerçekleşmiştir. Şiir bundan sonra onun hayatı olmuştur. “İnsan şiir yazmadan yaşayamaz” diyecek kadar bağlanmış şiire. Nitekim 2003 yılında “Düğüm Düğüm” şiir kitabını kaleme almıştır. (Mahmut Demir ile kişisel görüşme, Mayıs 2020).

Şiirin yanı sıra müziğe ilgisi ve yeteneği bulunan Mahmut Demir kendisi hakkında şu bilgileri vermiştir:

“Kendimi bildim bileli türkülere hayrandım. Radyoyla uyur onunla uyanırdım. Lise 1. Sınıfta ağabeyim Salih Demir'in, Danimarka'dan geldiğinde (1974 yılları), köydeki eve yakacak odun almak için verdiği parayla saz almıştım. O zaman Şarkışla çok soğuk olurdu. Sazın sevdasına neler çektik. Lisedeki müzik öğretmenim Bahattin Bey'in kurduğu gruba saz çalamadığım için giremedim önce. Sonra bir ay içinde tüm türküleri çalacak düzeye geldim ve hocam grubu

çalıştırmamı istedi. Burada konserler verdik. Liseden sonra üniversite sınavlarında Yüksek Öğretmen Okulu'nu kazandım. İstanbul'daki ağabeyim Veyis Demir ise beni Danimarka'da okutmak istediğini söyledi. 9 Aralık 1977'de okumak amacıyla Danimarka'ya gittim. Evraklarla okula gittiğimde dil bilmediğim için gerekli izinleri de alamadım ve hevesim kırıldı, okula girememiştim. Danimarka'da dört yıl kalıp dil öğrendim ve ülkeme geri döndüm". (Mahmut Demir ile kişisel görüşme, Mayıs 2020).

Aşağıda Mahmut Demir'in Dügüm Dügüm adlı şiir kitabında bulunan iki adet şiir incelenmiştir.

GEÇMİŞE ÖZLEM

Otursam da düşünsem her şeyi yeni baştan	Ağırın saçlarımda, yıpranan bedenimde
Geçmişe bir yolculuk, bir yol olsa da gitsem	Binbir anılar saklı şu yorgun belleğimde
Hatıralar, anılar, nice nice dostluklar	Umutsuz bir özlem bu keşke olsa elimde
Tüm yaşanmış yılları yeni baştan yad etsem	Bir gün, bir saat, bir an geçmişe dönebilsem
Unutulmaz nicesi bekleneler var hâlâ	Daha neler kim bilir yaşanıp unutilan
Kimi yürek yarası kimi yaşar duayla	Bir ömürden sökülüp maziye fırlatılan
Öyle çok ki mazimde anılarım sırayla	Öyle günlerim oldu bir yaşama sığmayan
Hepsi kapı komşummuş gibi ziyaret etsem	Roman gibi yazardım aklımda tutabilsem
Hani ana kucağım, gençliğim, çocukluğum	Nedir geçmişe özlem nedir bugüne isyan
Hani ele avuca sığmayan coşkunluğum	Nerededir bilmezsın aradığın mutlu an
Bir noktada bitmedin ömürlük yolculuğum	Ben ne idim ne oldum bana neyledi zaman
Mazimi ellerimde bir anlık tutabilsem	Nerden gelip giderim yolumu bilebilsem

(Demir, 2003: 98)

İlk dördlükte geçmişe bir yolculuk ifadesiyle mecaz sanatı yapılmıştır. "Hatırlar, anılar" nice nice ifadesiyle tekrar sanatı yapılarak anlam pekiştirilmiştir. İkinci dördlükte halk şairi Mahmut Demir mazideki anılarını kapı komşusuna benzeterek teşhis sanatını yapmıştır. Üçüncü dördlükte "hani" ifadesiyle cevap beklenmeden sorular sorulmuş ve öylece istifham sanatı kurulmuştur. Dördüncü

dörtlükte mecaz sanatı ile tedric sanatı görülmektedir. Beşinci dörtlükte yine istifham, mecaz ve mübalağa sanatı yapılmıştır. Son dörtlük birçok soru ifadesiyle zenginleştirilerek istifham sanatı üzerine kurulmuştur.

1983'de şiirlerini göstermek için Ankara'ya giden Mahmut Demir, İzzet Altınmeşe ile konser sonrası görüşmüştür. Altınmeşe, Demir'i yine Şarkışlalı olan kendisinin o zamanki baş sazcısı olan İhsan Öztürk'e yönlendirmiştir. Sıhhiye'deki Şarkışlalılar kahvesinde buluşup ona bestelediği türkülerini kaydettiği kaseti sunmuştur. Sonra radyoevine gidip Zekâi Tunca, Tuğrul Şan ve Mehmet Erenler ile görüşüp iltifatlarını almıştır. Türkülere ve şiire olan ilgisini hiçbir zaman yitirmemiştir. Bir yıl sonra 1984 yılında vatani görevine başlayıp 1985 yılında görevini bitirdikten sonra Şarkışla'ya dönmüştür. 1986'da İzmir'e giderek burada muhasebe ve bilgisayar kurslarına katılan Mahmut Demir, 1987'de, emekliliğine kadar çalıştığı Zirâî Karantina Müdürlüğü'nde memuriyete başlamıştır. Bu kurumdan 2008 yılında emekli olmuştur (Mahmut Demir ile kişisel görüşme, Mayıs 2020).

İnceleyeceğimiz ikinci şiir ise “Minik Kuş” şiiri, biri duygusal olan diğeri ise çok üzücü bir olayla sonuçlanan iki ayrı hikâyeye dayanarak yazılmıştır. Bu şiirde Mahmut Demir, çok sevdiği yeğenini kaybetmenin hüznünü dile getirmektedir. Çok inançlı, zeki, ahlâklı bir çocuk olan 13 yaşındaki yeğeni Yasin'in, köyden Şarkışla'ya dönerken Veyis Demir'in de bulunduğu araçla kaza geçirmesi ve beş gün boyunca ağır yaralı olarak yattıktan sonra vefat etmesi üzerine yazılan şiir ağıt niteliğindedir. Şiirin doğuş hikayesi şu şekilde anlatılmıştır;

“Köye eski evlerini tamire gitmişlerdi. Yasin yalnızlığı da seven bir çocuktü. Yörede “Kara Ziyaret” adı verilen ve 7-8 km uzaklıktaki tepede bulunan Yedi Uyurlar türbesine tek başına yürüyerek gitmişti. Bir kayanın dibinde yaralı bir kuş bulmuş. Kanadından yaralı kuşu alıp eve getirmiş. O gece evde kalan kuşun yarın sabah uyandığında öldüğünü görmüş. Kuşu Horlak denilen derenin kenarına gömmüş. Köye gelirken Veyis Demir ile rastlaşmışlar. Dün bulduğı kuşu gömdüğünü söylemiş ona. Daha sonra Şarkışla'ya gitmek isteyen Yasin, Veyis Demir ile birlikte yola çıkmıştı. Birlikte buldukları araç takla atmış ve duvara çarpmış. Minik Yasin oracıkta duvarın dibinde ölmüşü. Yasin, yaralı bulup yarasını sardığı kuşu da duvarın dibinde bulmuştu” (Mahmut Demir ile kişisel görüşme, Mayıs 2020). Mahmut Demir bu iki olayı birleştirip şiirleştirmiştir.

MİNİK KUŞ

Bir yaralı kuş düşmüş	Bir yaralı kuş buldum
Bir duvarın dibine	Can çekişirken yerde
Çırpınır da kalkmaya	Titriyor kanatları
Belli ki gücü yetmez	Çırpınmaya gücü yok
Zalim avcılar vurmuş	Vah düşmüş kanatları
O nazik bedenine	Açılmış perde perde
Kırık kolu kanadı	Artık o son nefesin
Uçmaya gücü yetmez	Tutmaya gücü yetmez
Vah zavallı minik kuş	Vah zavallı minik kuş
Çırpınma; yaran azar	Avucumda soğudun
Bir tabip el vursa da	Bahçelerde gül dalı
Uçsaydın diyar diyar	Sen niçin yere kondun

(Demir, 2003: 94)

Yedili hece ölçüsüyle yazılan bu şiir, halk şairi Mahmut Demir tarafından, kaza da yaşamını yitiren küçük Yasin'e ithaf edilmiştir. Şiirin genelinde betimsel ifadeler yer almaktadır. Küçük Yasin yaralı bir minik kuşa benzetilerek istiare sanatı yapılmıştır. Şiirde istifham (6. dördlük), nidâ (3., 5., 6. dördlük), mecaz (2., 3., 5. dördlük), gibi sanatlar kullanılmıştır.

Yukarıda görüldüğü üzere Mahmut Demir'in şiirleri çeşitli hece ölçüleri ile yazılmıştır. Ayrıca şiirlerinde birçok söz sanatları bulunmaktadır.

Mahmut Demir bugün İzmir'de spor hocalığı yapmaktadır. Ayrıca sanat atölyesinde geleneksel spor aletleri ve hakk (oyma) sanatı ürünleri üretmektedir. Kendisine ait 400'ü aşkın şiiri ve 12 adet türküsü bulunmaktadır.

Müziyenliği ve Besteciliği

Mahmut Demir çeşitli türlerde müzikal ürünler de bestelemekte ve aynı zamanda bağlama çalmaktadır. Kendisiyle yapılan görüşmede şiirlerinin ve türkülerinin Tuğrul Şan, Zekâi Tunca gibi birçok sanatçı tarafından beğenildiğini ve bunlar için övgüler aldığını belirtmiştir. Mahmut Demir'e ait dört türkü tarafımızca notaya alınarak aşağıda verilmiştir. Mahmut Demir'in

Danimarka'da dört yıl boyunca ülkesine ve annesine özlemini dile getirdiği "Gurbet Türküsü" adlı türkü aşağıda yer almaktadır.

Garibim Gezerim Gurbet Elleri

Mahmut Demir
Şarkıyla - 1975

Ga ri bi m ge ze rim gu r bet e l le ri
Has re ti n bağ rı ma ba t tı ğı gi bi
Ar tık du y ma z o l dum a cı di l le ri
A te ş i n i ç i mi ya k tı ğı gi bi
Ağ la ma in le me bi te r bu dert ler
Bi ze yurt ol maz ki bu gur be t el ler

D.C. al SON

Nota 1. Garibim Gezerim Gurbet Elleri adlı eserin notası.

Eserde gerdâniye makamının etkisi hissedilmektedir. Dügâh kararlı eserde nevâ ve dügâh perdeleri durucu özelliindedir.

Aşağıda yer alan Deyi Deyi adlı türkü tavrı ve makam kullanımını bakımından Mahmut Demir'in yetiştirdiği yörenin geleneğini yansıtmaktadır.

Deyi Deyi

Mahmut Demir

02.07.1983

Yi ne gam yü kü nü yük len di gö nül

Ça ğı rır ve fa sız yar de yi de yi

Se her de bir da la kon muş da bül bül

Ö ter bağ da gü lüm var de yi de yi

D.C. al SON

Nota 2. Deyi Deyi adlı eserin notası.

Eserde düğâh perdesinde hüzzâm ve segâh makamlarının etkisi görülmektedir. İç Anadolu bölgesinde kürdî ve nim hicaz perdelerinin aynı dizide kullanıldığı türkülere rastlanmaktadır. “Döndün mü Benden Yüzü Dönesi (Keskin Semahı)” adlı türkü buna örnek olarak gösterilebilir. Yine tarafımızca notaya alınan “Yemin” adlı türkü, aynı müzikal cümlenin tekrarı ve bazı motiflerin sekilemesinden oluşmuştur.

Yemin

Mahmut Demir
Şarkıyla - 04.02.1973

Bu dün ya da se n den ba ş ka se ve r se m
Fe lek be ni ta şa ç a l sın sev di ği m
U nu tur sam be n bu ge ç en gün le ri
Fe lek be ni ta şa ç a l sın se v di ği m
Saz se v di ği m Saz
D.C. al SON
sev di ği m oy o y

Nota 3. Yemin adlı eserin notası

Eserde birden fazla makamın etkisi görülmektedir. İlk üç porte, düğâh perdesinde uşşak dörtlüsüne bağlı olarak yapılan motiflerden oluşmaktadır. Sonraki portelerde ise düğâh perdesinde hüseyinî beşlisine bağlı olarak yapılan motiflerin yer aldığı görülmektedir.

Mahmut Demir'in aşağıdaki türküsünün ise müzikal cümle tekrarı ve sekilemelerden oluştuğu ve yaşama dair vefasızlık, sitem gibi duyguları konu edindiği görülmektedir.

ISSIZ KÖŞELERİ MESKEN EDENDE

Mahmut Demir

Şarkışla - 18.10.1974

Is sız kö şe le ri me s ken e de de

Es ki dost lar ge li p ha l sor maz i mi ş

Ha yat ta ba şı na bir hal ge len de

Her kes sa na o h de r va h de mez i mi ş

D.C. al SON

Nota 4. Issız Köşelerde Mesken Edende adlı eserin notası.

Eserde hüseyinî makamının etkisi hissedilmektedir. En peste düğâh en tizde ise acem perdesinin kullanıldığı eserde motiflerin hüseyinî perdesi ekseninde oluşturulduğu görülmektedir.

Veyis Demir'in hayatı ve sanatı

Aşağıda yer alan Veyis Demir hakkındaki bilgiler, kardeşi, halk şairi Mahmut Demir'den alınmıştır.

1938 yılında Konalga köyünde doğmuştur. Nüfusta 1941 yazılıdır. Tahsili bulunmamaktadır. Okuma yazmayı askerde âlî okulda öğrenmiştir. Bir oğlu ve dört kızı olmak üzere beş çocuğu vardır. Çocuklarının adları, İlhan, Rabiye, Fatma, Dilek ve Melek'tir. Fakir bir ailesi olduğundan genç yaşlarda çalışmaya başlamıştır. 14 yaşında para kazanmak için İzmir'e geldiğinde, burada Karadenizli bir kişinin yanında bahçe işlerinde çalışmıştır. Onların sevgisini kazanan Veyis Demir, altı ay kadar çalıştıktan sonra biriken parasıyla trene binip Sivas'a yola çıkmıştır. Şarkışla

istasyonunda inmesi gerekirken uyuya kalmış ve Sivas'da uyanmıştır. Bütün parasının çalındığını fark eden Veyis Demir, Şarkışla'daki köyüne türlü zorluklarla varabilmiştir.

Yapmış olduğu mesleklerden biri de çobanlıktır. Mahmut Demir, abisinin çobanlık yapma hikayesine dâir şu bilgileri vermiştir;

“Yörenin en verimli ovası Uzunyayla adı verilen yerdeki Türkmenler sürülüp buraya Çerkezler yerleştirilmiş. Dağ köylerinde geçim sıkıntısıyla boğuşan Türkmenler daha sonrada burada çobanlık, *azaplık* (her türlü işe koşturulan kişi) yapmak için gelmişlerdi. Veyis Demir de bu çobanlardan biri olmuştu. Çobanlıkta bir çobandan iyi derecede kaval öğrenmişti. Çok duygusal, şâir ruhlu, sanata çok yatkın bir kişiliğe sahipti. Yörede halay oyununda meşhur olmuştu” (Mahmut Demir ile kişisel görüşme, Mayıs 2020).

Kardeşi Mahmut Demir'in ifâdesine göre “Veyis Demir'in hayatı başlı başına bir dram, özlem dolu bir hikâyedir ve bu dramatik hayatı, Veyis Demir'in 1971'de yurtdışına gitmesiyle başladı esasen”. Bir çiftçinin, bir çobanın yerini yurdunu tamamen terk edip ekme parası uğruna bambaşka coğrafyalara, kültür, dil ve yaşam tarzına hiç alışık olmadığı yerlere gitmesi hele o zamanki şartlar bakımından bir tür travma ifâde ediyordu. Dönme ümidiyle giden, görgüsü olmayan bu insanların o diyarlara adaptasyon süreci, belki de hiç tamamlanmamıştır. Nitekim gerek dramatik gerekse trajikomik sayısız olaylar ve anılar birikmiştir.

Kardeşi Salih'in işiyle ilgili karıştığı bir olay üzerine Veyis Demir ve eşinin tedbir amacıyla hapse atılması buna bir örnektir. Ağıt niteliğinde olan “Mapushane” adlı şiiri, yurtdışında başına gelen bu olaydan dolayı düştüğü mapushanede yaşadığı derin anne hasretine dayanmaktadır. Kısa bir süre de olsa oraya düşmenin üzüntüsü ona annesini hatırlatmış ve bu şiiri yazdırmıştır.

Bugünkü üçüncü kuşağı temsil eden nesil, kimliksizlik sorunu yaşamakta ve sosyokültürel bir travma ve bunalım yaşamaktadırlar. Öyle ki bu genç kesim, ülkelerine geldiklerinde de bu hâlden kurtulmanın sıkıntısı içerisindedirler. Veyis Demir 2015 yılında ülkesinden uzakta, Danimarka'da vefât etti. Naaşını memleketine getirildi ve köyüne defnedildi.

Şairliği

Mahmut Demir'den aldığımız bilgiye göre Veyis Demir'in çok sayıda şiiri ve çeşitli türlerde bestelediği müzikal ürünü olmasına rağmen ne yazık ki bugün elimizde birer adet şiiri ve ağıtı mevcuttur.

“İlginçtir ki son günlerinde hayatına dair her şeyi unutmuştu. Aklında ve dilinde kalan tek varlığı annesiydi. Veyis Demir’in, hayatında annesine ayrı bir bağlılığı vardı. Bir başka mahalleye bile gitse annesinin burnunda tüterdi. O da annesine aynı şekilde sımsıkı bağlıydı. Nitekim son nefesine kadar da öyle oldu” (Mahmut Demir ile kişisel görüşme, Mayıs 2020).

Veyis Demir’in annesine yazdığı, ona karşı sevgisini ve özlemini dile getiren şiir aşağıda verilmiştir.

CANIM ANAM

Güzelsin sen anam güzelsin gerçekten	Kıymetin çok büyük Allah katında
Hayat seni süzdü ince elekten	Bütün cennet ayakların altında
Dilerim Allah’tan canı yürekten	Korusun Allah’ım Arş’ın altında
Güleç yüzlerine keder gelmesin	Güleç yüzlerine keder gelmesin
Ömür boyu zaman ile yarıştın	Derdime dermansın ağrıma şifa
Sıkıntılı hayat ile barıştın	Ben sana borçluyum her zaman vefa
Güçlükleri fedakârlıkla aştın	Canım feda olsun sana bin defa
Güleç yüzlerine keder gelmesin	Güleç yüzlerine keder gelmesin
Doğurdun dünyaya geldik bizler de	Annesiz yuvada bülbül öter mi
Büyüttün kol ve dizlerde	Annelerin hakkı saysak biter mi
Alıştım hep sana gülen yüzlerle	Yılda bir gün bir gül vermek yeter mi
Güleç yüzlerine keder gelmesin	Güleç yüzlerine keder gelmesin
Dünyayı hep ayağına getirsem	
Her lokmayı ellerimle yedirsem	
Bindirsem sırtıma hacca götürsem	
Ödeyemem hakkın helal etmezsen	

Kızına yazdığı ağıt ise çok dramatik bir olaya dayanır. İkiz kızlarından birisi Dilek, on üç yaşında böbrek hastalığına yakalanmış, hayatı diyaliz makinalarına mahkûm olmuştur. Dört yıl sonra da diğer ikiz kardeşi Melek aynı hastalığa yakalanmış ve on altı sene boyunca diyaliz tedavisi görmüştür. Hastalığı ilerledikçe yiyemez, içemez olmuştur ve yanlış tedaviler onu iyice kötü duruma düşürmüştür. Böbrek nakli için uygun hiç kimse bulunamayınca Melek, otuz üç yaşında

hayata gözlerini yummuştur. Danimarka'da hayata veda eden Melek, Sivas'ta köyünde defnolunmuştur.

Neşe dolu, herkesçe çok sevilen bir genç kız olan Melek'in bu hüznü ölümü babası Veyis'i öylesine etkilemiştir ki âdeta onu hayattan koparmıştır. Kızı Melek'den başka bir şey düşünemez, ondan başka bir şey konuşamaz olmuştur. Birkaç yıl sonra Veyis Demir'in elli yıllık eşi Fadime Hanım da veda etmiştir. Melek yaşarken o da aynı hastalığa yakalanmış, çâresiz Veyis, iki kızı ve eşinin bu büyük hastalığıyla mücadelesini tek başına göğüslemiştir. Eşinin ölümüyle Veyis'in son dayanağı da tükenmiştir. Kızı Dilek de evlenince enikonu yalnız kalan Veyis Demir, kendi içine kapanarak dış dünyayla bütün ilgisini kesmiştir. Günlerce hiçbir şey yememiş, neredeyse bir yudum su bile içmemiştir. Buna rağmen herhangi bir tedavi ya da bir bakımı kabul etmemiştir. Âdeta ölümü seçen, eşine ve kızı Melek'e kavuşma özlemini çeken Veyis Demir, hafızasını da gitgide yitirmiş, açlık-susuzluğu dahi hissedemez olmuştur. Nitekim çokça zayıf düşmüştür. Ölmeden hemen hemen bir ay evvel Mahmut Demir, ağabeyi Veyis'i arayıp sesini duymak istediğinde sadece güçlkle "hiç halim yok" deyişini duyabilmiştir. Konuşmaya dahi ne mecali ne nefesi kalmıştır. Son günlerinde evine kapanan, günlerce aç ve susuz kalan Veyis Demir ölmek üzereyken hastaneye kaldırılmıştır. Veyis Demir için doktorlar, bütün vücudunun kuruduğunu belirterek serum vermenin bile mümkün olamayacağını söylemişlerdir. Sarkışlalı ağıt ve şiir yazarı, Veyis Demir, yetmiş yedi yaşında memleketinin özleminin ötesinde büyük hüznler içinde hayata gözlerini yummuştur, Veyis Demir'den geriye iki ağıtı ve yoldaşı kavalı kalmıştır.

Müziyenliği ve Besteciliği

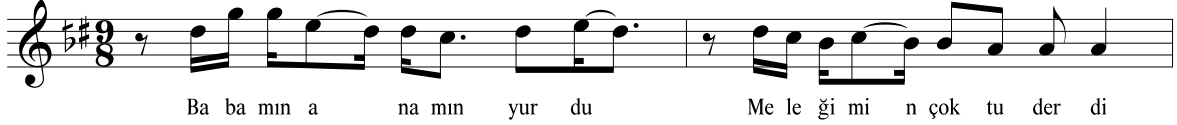
Yüzlerce şiiri ve türküsü olmasına rağmen sadece annesi ve kızı için yazdığı ve bestelediği iki adet ağıtı kalmıştır. Hayattayken birçok şiir ve besteli eserini okumuş olsa da bunlar da kaydedilmediği ve yakınlarının aklında kalmadığı için nisyân ile yok olmuştur. Elimizdeki iki ağıtını da kendisi gibi sanatkâr şair ve türkü bestecisi olan kardeşi Mahmut Demir'den derleyebildik.

Veyis Demir'e ait bu şiirin yine kendi sesinden ezgili icrasına ait kaydına kardeşi Mahmut Demir'den ulaşılmış ve bu icrâ notaya alınmıştır. İlgili eserin notası aşağıda verilmiştir.

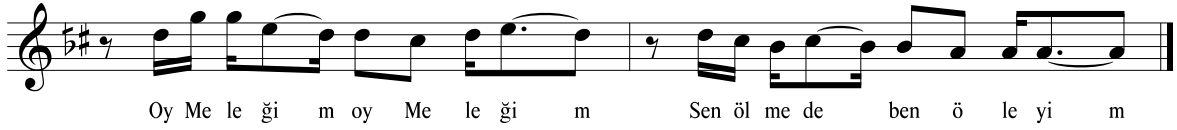
Meleğim

Veyis Demir

Kasım 2010

D.C. al SON

Nota 5. Meleğim adlı eserin notası.

Eserde hicaz makamının etkisi görülmektedir. Perdeler genelde ardışık olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte eserde nevâ-gerdâniye çıkıcı tam dörtlü ve gerdâniye-hüseynî inici küçük üçlü aralıklarının kullanıldığı görülmektedir.

Veyis Demir bu ağıtı yaktıktan sonra vefatına dek kızı Melek için ağıt yakmaya devam etmiştir. Aşağıda görülen onlarca dize, Veyis Demir'in, içindeki yoğun üzüntü ve özlemini eline geçen her müsvedde kâğıda dökmesinden ibarettir.

MELEĞİM

Babamın anamın yurdu	Meleğimin güzel gözü	Melek hakkım helal olsun	Meleğim genç yaşta saçını
Meleğimin çoktu derdi	Sarardı da soldu yüzü	Anan baban selam dursun	döktü
Anamın yanına vardı	Babasının melek kızı	Düğünün mahşerde olsun	Karalar giydide boynunu
Oy Meleğim oy Meleğim	Oy Meleğim oy Meleğim	Oy Meleğim oy Meleğim	büktü
Sen ölme de ben öleyim	Sen ölme de ben öleyim		Anası babası gözyaşı döktü
			Oy Meleğim oy Meleğim
			Sen ölme de ben öleyim
Hastanede aylar yattı	Genç yaşta Meleğim saçını	Vardım mezarın başına	Düzüldü araba Melek başında
Gözlerinden yaşlar döktü	döktü	Elimi koydum taşına	Felek bizden aldı otuz yaşında
Meleğim çok acı çekti	Karalar giydi de boynunu büktü	Melek babasız durmazdı	

Sivas'ın Sarkısla Yöresinde İki Halk Ozanı Mahmut Demir ve Veyis Demir'in Müzikal ve Edebî Ürünleri

Oy Meleğim oy Meleğim Sen ölme de ben öleyim	Anası babası gözyaşı döktü Evimin tadı neşesi Meleğimin yoktur eşi Babasının can yoldaşı Oy Meleğim oy Meleğim Sen ölme de ben öleyim	Bak şu feleğin işine İhyarak gelir yazlar Ötüşür turnalar kazlar Kurban oluyum Meleğe Baban orada seni gözler	Sürme kalmış gözlerinde kaşında Yaktı ciğerimi dağlattı Melek
Bu yaşta yalnız kaldım Meleğime haber saldım Ben de ölmeden öldüm Oy Meleğim oy Meleğim Sen ölme de ben öleyim	Meleğim de gitti gelmez Bu dünya kimseye kalmaz Babası Melek'siz olmaz Oy Meleğim oy Meleğim Sen ölme de ben öleyim	Genç yaşta saçı döküldü Meleğin beli büküldü Karalar giydi de boynu büküldü Oy Meleğim oy Meleğim Sen ölme de ben öleyim	Toplandık mezara koyduk ağladık Çıkarıp alları kara bağladık Melek öldü diye yandık söyledik Ağlattı bizleri ayrıldı Melek
Öldü Meleğim öldü Dünya başıma dar geldi Babası perişan oldu Oy Meleğim oy Meleğim Sen ölme de ben öleyim	Koyun Meler kuzu meler Babası Meleğin anar Dünya sensiz neye yarar Oy Meleğim oy Meleğim Sen ölme de ben öleyim	Meleğimde Dileğimin ikizi Mevlâm ayırdı bizi Meleğimin tatlı dili Yokluğu öldürdü beni Oy Meleğim oy Meleğim Sen ölme de ben öleyim	Veyis ağabey ağlar yaşlı gözleri Allah tez ayırdı ikiz kızları Hasta olmuş tutmuyormuş dizleri Yaktı hep bizleri ağlattı Melek
Meleğimi göremiyom Odasına giremiyom Ağlamasam duramiyom Oy Meleğim oy Meleğim Sen ölme de ben öleyim	Dört kişiden üçü hasta Kara kardaş kalmış yasta Selam söyle eşe dosta Oy Meleğim oy Meleğim Böylemi diledin dileğin	Dileğimin Melek eşi Soldu dünyanın güneşi Ağlar bacısı kardeşi Oy Meleğim oy Meleğim Sen ölmede ben öleyim	Sefil Ahmet Dileğimin bacısı Boyandı içime çıkmaz acısı Hiç bitmemiş içindeki sancısı Ağlattı bizleri ayrıldı Melek Öldüm öldüm bende öldüm Yalan dünya Meleğim aldın Meleğim yok hasta oldum Oy Meleğim oy Meleğim Sen ölme de ben öleyim
Yalan dünya acı acı Meleğim başımın tacı Bulunmadı ilacı Oy Meleğim oy Meleğim Sen ölme de ben öleyim	Melek sana çok ağlarım Gelin ol başın bağlarım Ardından türkü söylerim Oy Meleğim oy Meleğim	Meleğimde Dileğimin ikizi Mevlâm ayırdı bizi Meleğimin tatlı dili Yokluğu öldürdü beni Oy Meleğim oy Meleğim Sen ölme de ben öleyim	Ah Meleğim meloşum Ben Meleksiz kalmışım Meleğimin gidişi İçimden çıkmaz acısı Oy Meleğim oy Meleğim Sen ölme de ben öleyim

SONUÇ

Bu çalışmada müzik ve folklor literatürüne kazandırılmamış Sivas'ın Şarkışla yöresine ait iki halk şairi, Mahmut Demir ve ağabeyi Veyis Demir'in hayatları ve sanatları ele alınmıştır. Edebî üretimlerinin yanında müzik ile münasebetleri, onları kalem oynatan birer halk şairi olma vasıflarının ötesine geçirmiştir. Mahmut Demir ve Veyis Demir aşık değillerdir. Dolayısıyla aşıklık geleneğinde görülen usta-çırak ilişkisi, mahlas kullanma, bade içme gibi özellikler onlarda görülmez. Ancak yörelerindeki müzikal ve edebî kültür, onların hem birer yetkin şair olmasını hem de saz çalmasını ve türkü yakmasını sağlamıştır. Ferdî olan üretimlerine, yaşadıkları olaylara yönelik iç dünyalarında meydana gelen üzücü duygular yansımıştır. Nitekim iki halk şairinin de bağlama ve kaval olmak üzere birer saz çaldığı, ağıt, türkü, ilahi gibi türlerde ürünler verdiği tarafımızca yapılan bu çalışma neticesinde ortaya konulmuştur.

KAYNAKLAR

- Alay, O. (2020). *Sözlü Gelenek Öznesi Olarak Saz Şairi / Âşık / Halk Şairi Terimleri ve Karakteristik Özellikleri*. Türk Akademik Araştırmalar Dergisi, 5(1).
- Demir, M. (2003) “*Düğüm Düğüm*”. Kişisel Baskı.
- Kızılkaya, R. (2013) “*Sevdamızla Kavgamızla Tek Vatan*” içinde Doğan Kaya'nın Sunuşu. Sivas: Çığır Ofset.
- Köprülü, M. (1989) *Edebiyat Araştırmaları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Oğuz, Ö vd. (2004) *Türk Halk Edebiyatı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Sever, M. (2013) *Türk Halk Şiiri*. (Birinci Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.